

Проведення судової експертизи в межах заходів забезпечення доказів до подання позову в адміністративному судочинстві

Вікторія Біла ^{*а}, Станіслав Шептуховський ^{**б}

^{*} Д-ка юрид. наук, доц., Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-219X>, e-mail: nauka_ict@ssu.gov.ua

^{**} Канд. юрид. наук, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0087-1868>, e-mail: nauka_ict@ssu.gov.ua

^а Написання оригінального рукопису, валідація.

^б Написання оригінального рукопису, адміністрування проекту, нагляд.

DOI: [10.32353/khrife.2.2026.05](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2026.05)

УДК 342.924:347.948:343.98

Надійшло 14.05.2026 / Рецензовано 29.05.2026 / Прийнято до друку 24.06.2026 /

Доступно онлайн 30.06.2026

Попри високий рівень розроблення міжгалузевого процесуального вчення про докази, доволі вузькі аспекти — призначення експертизи як способу забезпечення доказів до початку провадження в адміністративній справі, відмінність територіальної юрисдикції від повноважень із забезпечення доказів за їх місцезнаходженням — не були предметом уваги дослідників адміністративного судочинства або експертології, принаймні останнім часом. Зокрема, відсутні чіткі коментарі щодо судово-експертного дослідження з питань, які лише будуть предметом судового розгляду. Водночас теоретичний потенціал питання про забезпечення доказів до початку адміністративного провадження видається високим, що й зумовило мету цієї статті — дослідити зазначений процесуальний механізм крізь призму призначення судом експертизи в провадженні, іще не розпочатому жодним судом. Такій меті підпорядковано завдання: виокремити законодавчі підстави такого судового рішення, визначити природу повноважень суду з такого забезпечення, включно з наявністю відповідних прав у загального місцевого суду. За допомогою спеціально-юридичного догматичного методу, системного тлумачення й порівняльного аналізу з'ясовано, що допозовне забезпечення доказів не потребує чітко

сформульованого предмета спору, а здобутими завдяки такому забезпеченню доказами, включно з висновками експертизи, можна користуватися і за межами адміністративного провадження (навіть у разі порушення вимоги про подальше подання позову), оскільки власне одержання доказів здійснено відповідно до закону. Сформовано висновки, згідно з якими задоволення судами першої інстанції доказових потреб потенційного позивача не накладається на поняття предметної або територіальної підсудності та є самобутнім явищем, яке лише формально, але не змістовно охоплено інстанційною підсудністю.

Ключові слова: *ризик утрати доказових можливостей; судова експертиза; заява про забезпечення доказів; адміністративне судочинство; територіальна юрисдикція; суд першої інстанції; рівність сторін; обов'язок подання позовної заяви; доказ, одержаний відповідно до закону; процесуальні відносини поза провадженням.*

Постановка наукової проблеми

Конституція України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 55) ¹. Такому оскарженню загалом відповідає публічно-правовий спір, який вирішують у порядку адміністративного судочинства. З іншого боку, до названих вище суб'єктів висунуто вимогу діяти в межах повноважень, у спосіб і на підставі Конституції і законів України (ч. 2 ст. 19 Конституції України) ². Тож утворилися дві конкурентні презумпції: (1) правомірності дій і вимог особи як учасника публічно-правових відносин (чітко сформульовано у ст. 15 Закону України «Про адміністративну процедуру» ³), що містить також правомірність дій з оскарження, і (2) правомірності дій

і рішень органів влади (дійсність якої дедалі глибше осмислює юридична наука). Із виокремленням адміністративного судочинства в самостійний спосіб здійснення правосуддя, воно запозичило — подекуди в майже дослівному викладі — унормування, за якого згадане право кожного на оскарження реалізується в загальних умовах змагальності; відповідна скарга у формі позовної заяви має ґрунтуватися на доказах. Отже, конституційну гарантію суттєво уточнено: подання скарги до суду або позовної заяви є платним (стягують судовий збір), вона має відповідати певній формі, подаватися у визначеному порядку, задовольняти конкретним вимогам (зокрема, містити предмет, формулювати позовні вимоги та ґрунтуватися на доказах). У разі невідповідності такої скарги (позовну заяву) суд залишає без розгляду, без руху або повертає особі.

1 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

2 Там само.

3 Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

Однак докази як дані про спірні факти не завжди доступні скажникам в достатньому обсязі. А без доказів складно або неможливо визначити конкретний зміст порушення, обрати спосіб захисту порушеного права. Окрім того, як самі собою, так і в результаті розвитку правового спору, докази можуть виявитися втраченими ще до подання позовної заяви. Саме тому адміністративне судочинство з інших, уже сформованих на момент його виникнення, процесуальних режимів відправлення правосуддя, запозичило ідею забезпечення майбутнього провадження, створення належних умов для вчинення дії з оскарження. У Кодексі адміністративного судочинства України (далі — *КАС України*) таке до-процесуальне забезпечення охоплює вплив на поведінку (насамперед — владну) майбутнього відповідача (забезпечення позову) і захист доказів, які може бути втрачено (забезпечення доказів)⁴. Обидва ці забезпечення можна застосувати й пізніше, під час або після подання позовної заяви. Але тоді природа, зміст, статус і коло учасників відносин щодо такого забезпечення суттєво різнитимуться від тих, що пов'язані з процесуальними правовідносинами, які виникають раніше моменту передання спору на розгляд суду, тобто до початку адміністративного провадження як такого. Суб'єктом такого, умовно кажучи, до-позовного, забезпечення є суд, ініціатором — іще не позивач, але *особа, яка може стати позивачем*. Суд ухвалює обов'язкові рішення, обмежує та зобов'язує володільців доказів, призначає проведення експертизи, допитує свідків у справі, яка ще лише може бути розпочата на підставі майбутньої позовної заяви. І хоча *особа, яка може стати позивачем*, має обов'язок подати позов у разі

задоволення її заяви про забезпечення доказів, юридичної відповідальності за його порушення не настає, а наслідки вичерпуються процесуальними санкціями. Це видається слушним, оскільки в іншому разі конституційне право перетворилося би на тягар, обов'язок поскаржитися. Між тим, саме зміст доказів, одержаних завдяки їх забезпеченню, може спонукати особу переглянути свою думку щодо дійсності спору й підстав оскарження. Результат у разі такого перегляду є загалом позитивним, він забезпечує процесуальну економію та, у кращому варіанті, — припинення юридичного конфлікту між людиною і державою.

Однак застосування наведених правових умов до проведення експертизи дає змогу констатувати деякі очевидні ризики саме для експертної системи в частині строків виконання відповідного рішення суду, джерел його фінансування, подальшого поводження з інформацією, об'єктом дослідження та власне одержаним доказом.

Розбір питання про до-позовне забезпечення доказів (як і ширше — забезпечення провадження) відкриває цікавий, утім, на авторську думку, недооцінений напрям — наявність в адміністративному (і, вочевидь, також у цивільному й господарському) судочинстві неартикульованого безпосередньо процесуальним законом четвертого виду юрисдикції — забезпечувальної. Вона лише частково зумовлена інстанційною — оскільки таке до-позовне забезпечення покладено на першу інстанцію. Процесуальні наслідки недодержання «забезпечувальної» юрисдикції не є такими чіткими, як, наприклад, порушення предметної або територіальної юрисдикції. Ми порушуємо питання про здатність доказів,

4 Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

здобутих у межах до-позовного забезпечення доказів, але заборонених до застосування в інших справах, в адміністративному провадженні мати доказову силу в інших видах судочинства. Вибір юрисдикції з метою захисту порушеного права є правом особи. Вона може ним розпоряджатися аж до моменту подання скарги — у межах одного або одночасно кількох видів судочинства. За позитивної відповіді на поставлене запитання інститут забезпечення доказів набуває між-юрисдикційного виміру.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Згадана під час постановки проблеми презумпція правомірності дій і рішень органів влади містить такі ідейні напрями, як «*презумпція правомірності адміністративного акту*»⁵, «*презумпція конституційності та законності актів суб'єктів владних повноважень*», яка в умовах верховенства права вочевидь

поступається людиноцентричним презумпціям; наслідком такого пріоритету стала характерна саме для адміністративного судочинства презумпція вини відповідача — суб'єкта владних повноважень⁶.

Предметом наявного доробку є допустимість доказу, яким є висновок судової експертизи, підготовлений на замовлення сторін під час різних стадій адміністративного судочинства, і неоднозначні підходи судової практики до зупинення процесуальних строків у зв'язку з необхідністю проведення такої експертизи⁷, процесуальне та функційне обґрунтування строків проведення судових експертиз⁸. Предметом публікацій є аналіз судової практики щодо доказової процедури в адміністративному судочинстві (зокрема, у частині забезпечення доказів)⁹. Позицію про призначення процесуального механізму забезпечення доказів, яке полягає у здобуванні й запобіганні їх імовірній втраті, обґрунтування відповідного ризику об'єктивними фактами у 2019 р. сформу-

- 5 Ситников О. Критерії оцінки правомірності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень / Advokat Post : вебсайт. 11.07.2025. URL: <https://advokatpost.com/kryterii-otsinky-pravomirnosti-rishen-dij-chy-bezdiialnosti-sub-iekta-vladnykh-povnovazhen-advokat-sytnikov/> (дата звернення: 21.04.2026).
- 6 Берназюк Я. Презумпції в праві: види та значення / Національна школа суддів України. Програма підготовки та підвищення рівня кваліфікації за стандартизованою програмою помічників суддів окружних та апеляційних адміністративних судів // Верховний суд : офіц. вебсайт. 07.11.2023. 37 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presumption_bernaziuk.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
- 7 Халюзов Є. Експертний висновок в адміністративному судочинстві. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2025. № 2. С. 95—105. DOI: 10.31617/3.2025(139)08 (дата звернення: 21.04.2026); Його ж. Призначення експертизи судом як підстава для підготовки висновку експерта в адміністративному судочинстві. *Правова держава*. 2025. № 58. С. 89—97. DOI: 10.18524/2411-2054.2025.58.330998 (дата звернення: 21.04.2026).
- 8 Годзь В. С., Рябенко І. Ю. Строки у судовій експертизі: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2024. Вип. 69. С. 5—19. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.01 (дата звернення: 21.04.2026).
- 9 Зелінська Я. Особливості доказування в адміністративному судочинстві. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2024. № 3 (99). С. 51—59. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/vidannya/2024-04-01-vidannya-v-snik-3-2024_660abd5a402f3.pdf (дата звернення: 21.04.2026).

лювала Велика палата Верховного Суду (див. п. 19—22 Постанови)¹⁰.

Питання правомочності проведення судової експертизи до початку судового провадження неодноразово аналізували у практико-орієнтованих публікаціях. У центрі уваги їхніх авторів перебували питання принципової допустимості такого дослідження, попередження експерта про кримінальну відповідальність, погіршення становища іншої сторони у спорі, яка не могла поставити свої запитання експертові, на відміну від експертиз, які проводять під час провадження. Не бракує судових рішень у різних видах судочинства, де експертизу, проведену до того, як учасники справи здобули свій процесуальний статус, оспарювали як отриману не у спосіб, визначений законом.

Загалом порушена проблематика стосується питання про докази й доказування в адміністративному судочинстві загалом. Увагу широкого кола авторів привертають проблеми поняття та класифікації доказів¹¹, принцип офіційного з'ясування обставин¹², статусу суб'єктів доказування¹³. Проте такі роботи зосереджені на доказуванні в межах уже відкритого провадження і не розглядають до-позовний етап як самостійний контекст дослідження. Дещо ближче до окресленої проблематики праці, присвячені забезпеченню доказів у цивільному процесі¹⁴, однак специфіка адміністративного судочинства, зокрема публічно-правова природа спору й особливості юрисдикційних правил, унеможливають пряме перенесення відповідних наукових результатів.

- 10 Постанова Верховн. Суду від 09.10.2019 р. Справа № 9901/385/19. Провадж. № 11-929зai19 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84900513> (дата звернення: 21.04.2026) ; Те саме від 03.07.2019 р. Справа № 9901/845/18. Провадж. № 11-343зai19 / Там само. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998205> (дата звернення: 21.04.2026).
- 11 Мельник М. П. Поняття доказів у адміністративному судочинстві України. *Держава і право*. 2010. Вип. 48. С. 269—274. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/5d194b28-eaf6-4514-8e61-f14fca05ace5/content> (дата звернення: 21.04.2026) ; Калмикова Я. С. Належність та допустимість доказів в адміністративному судочинстві. *Юридична осінь 2012 року* : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молод. учен. та здобув. (Харків, 13.11.2012). Харків, 2012. С. 152—155. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/421d0c9a-1356-4e51-a201-832606b7c0f5/content> (дата звернення: 21.04.2026) ; Рекуненко Т. Доказування в процесі розгляду справ про адміністративне правопорушення. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 169—173. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/32.pdf> (дата звернення: 21.04.2026) ; Козинець І. Г., Кравченко В. Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 173—177. DOI: [10.32782/2524-0374/2021-2/40](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/40) ; Колеснікова М. В. Докази та доказування в адміністративному судочинстві. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 378—383. DOI: [10.24144/2788-6018.2024.04.61](https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.61) (дата звернення: 21.04.2026).
- 12 Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014. № 3. С. 47—56 ; Рябовол Л. Т. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі: питання теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 111—117. DOI: [10.26661/2616-9444-2020-3-16](https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-3-16) (дата звернення: 21.04.2026).
- 13 Гордєєв В. В. Суб'єкти доказування в адміністративному судочинстві України. *Форум права*. 2022. № 72 (1). С. 6—12. DOI: [10.5281/zenodo.5529542](https://doi.org/10.5281/zenodo.5529542) (дата звернення: 21.04.2026).
- 14 Лезін Є. Поняття і зміст забезпечення доказів у цивільному процесі України. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. 2017. Dec. С. 93—97. URL: <https://surl.li/ceddux> (дата звернення: 21.04.2026).

Водночас саме *до*-позовне забезпечення доказів за допомогою призначення експертизи як самостійний предмет аналізу в українській адміністративно-процесуальній доктрині не досліджували.

Мета статті

Отже, наявне теоретичне й судово-практичне підґрунтя є достатнім для висновку про актуальність докладного розгляду питання про проведення *до*- або *поза*-процесуальної судової експертизи в адміністративному судочинстві. Не ставлячи собі за мету узагальнити різноманітні погляди на цю проблему або долучитися до її обговорення в розрізі всіх аспектів, зосередимось лише на питаннях про підстави, умови, процесуальні наслідки проведення експертизи з питань, які *будуть* предметом судового розгляду саме в адміністративному судочинстві. Такий розгляд і є **метою** нашої статті. Оскільки проблему самостійного залучення експертів (експертиза за замовленням сторін) уже дослідили інші автори, поставимо собі за *завдання* менш досліджене — її проведення за судовим рішенням, прийнятим: а) до подання позовної заяви; б) після такого подання, але до початку розгляду справи по суті; в) без подальшого подання; г) судовим органом, відмінним від такого, що здійснює розгляд (чи має його здійснювати відповідно до своєї юрисдикції). Оскільки судова експертиза безпосередньо пов'язана з проблематикою доказування в судочинстві, наведені аспекти варто розглядати крізь призму категорії «доказ» в адміністративному судочинстві. Зокрема, ідеться про процесуальний статус доказів і способи їх збирання в можливому, ще не розпочатому судовому розгляді — але вже із застосуванням обов'язковості судового рішення,

тобто про заяву до адміністративного суду і, відповідно, його ухвалу про забезпечення доказів до подання позовної заяви.

Методи дослідження

Поставлене нами завдання потребує звернення насамперед до КАС України та Закону України «Про судову експертизу» (далі — *профільний Закон*), що зумовлює застосування спеціально-юридичного догматичного методу й методу системного тлумачення як основних засобів досягнення дослідницької мети. Ізольовані конструкції, які свідчать про розуміння основних понять, розбирали засобами порівняльного методу й категоріальним аналізом. На всіх етапах написання роботи як допоміжний засіб застосовано пошукові й редакційні засоби, доступні в межах групи інформаційних технологій під загальною назвою *штучний інтелект*, із ретельним контролем здобутих у такий спосіб результатів.

Викладення основного матеріалу дослідження

Згідно з ч. 1 і 2 ст. 114 КАС України (далі, крім спеціально зазначених випадків, ітиметься про статті саме КАС України):

«1. Суд за заявою учасника справи або особи, яка може набутися статусу позивача, має забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що засіб доказування може бути втрачений або збирання чи подання відповідних доказів стане згодом неможливим або утрудненим.

2. Заява про забезпечення доказів може бути подана до суду як *до*, так і після подання позовної заяви»¹⁵ [Тут і далі підкреслювання, **напівжирний** шрифт і їх **поєднання** в цитатах наші.— Авт.].

15 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

Отже, заяву про забезпечення доказів може бути подано до подання позовної заяви — особою, яка «може набути» статусу позивача.

Зі ст. 115, ч. 9 ст. 117 випливає, що одним зі способів забезпечення судом доказів є призначення експертизи¹⁶. У світлі приписів профільного Закону це означає, що судові рішення є підставою для проведення експертизи¹⁷.

1. Експертиза, що передуватиме судовому розгляду

В адміністративному судочинстві судовому розгляду як такому може передувати досудове врегулювання, яке може бути обов'язковим у випадках, передбачених законом. Зокрема, відповідно до ст. 17: *«Сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом»* (звернімо увагу, що тут учасників правовідносин іменовано «сторонами», хоча жодного провадження на цій стадії немає за визначенням), а *«особи, які порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення позову»*¹⁸. Окремим способом такого досудового врегулювання, обов'язкового для широкої групи суб'єктів владних повноважень, можна розглядати будь-яку адміністративну процеду-

ру. У її межах адміністративний орган призначає експертизу — також у випадках, передбачених законом (ст. 57 Закону України «Про адміністративну процедуру») ¹⁹. Отже, адміністративні правовідносини в умовах, що можуть спричинити спір, для безконфліктного розвитку або урегулювання спору в досудовому порядку потребують експертизи. Чи можна говорити про те, що ця експертиза, проведена завідомо до судового розгляду, підпорядкована всім приписам спеціального законодавчого акта — профільного Закону — і, відповідно, є судовою експертизою? Автори схильні до позитивної відповіді. Оскільки стороною в адміністративній процедурі завжди (ч. 1 ст. 2) є суб'єкт владних повноважень, яким дуже часто є саме адміністративний орган²⁰. Питання, які випливають із правовідносин з ним, вочевидь, сумісні із характеристикою *«будуть предметом судового розгляду»*.

Однак не можна не помітити категоричність у визначенні судової експертизи — вона є дослідженням *«з питань, що є або будуть предметом судового розгляду»* (ст. 1 профільного Закону)²¹. Не можуть бути (як, наприклад, *«позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду»* — ч. 2 ст. 18 КАС України²²),

16 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

17 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

18 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

19 Про адміністративну процедуру ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

20 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

21 Про судову експертизу ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

22 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

а саме *будуть*. У який момент виникає така визначеність?

Відповіддю — або її частиною — є досліджуване в цій статті забезпечення доказів. Зокрема, забезпечення, здійснюване саме до подання позову, передбачає такий спосіб, як проведення експертизи (ст. 115)²³. Задоволення заяви про таке забезпечення покладає на особу, яка може бути позивачем, обов'язок подати позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення доказів (ч. 4 ст. 114); санкції за невиконання цієї вимоги полягають в унеможливленні користування отриманими доказами, зокрема — висновками експертів (абз. 2 ч. 4 ст. 114) та у відшкодуванні судових витрат і збитків, спричинених таким забезпеченням доказів (ч. 5 ст. 114)²⁴. Суворість цих санкцій видається достатньою для твердження, що питання, винесені на експертизу під час її призначення за судовим рішенням про забезпечення доказів до подання позову, саме будуть питанням судового розгляду. Чи виконують ці санкції роль гарантій від зловживання правом на звернення до суду? Лише тією мірою, якою фінансові втрати взагалі можуть стримати. Небезпека того, що інструментом забезпечення доказів можуть скористатися для одержання складно досяжної інформації, обмеження права власності на майно або розпорядження інформацією існує. Відсутній єдиний облік таких посиленних авторитетом судової влади запитів щодо інформації або вимог до допиту свідків,

заборон або зобов'язань щодо певної поведінки стосовно доказів. Ініціатор забезпечення не має потреби наводити у своїй заяві зміст нібито наявного спору — лише обґрунтування необхідності забезпечення, його спосіб та обставини, для доказування яких вони необхідні. Водночас існують запобіжники проти зловживань: *по-перше*, скасування ухвали про забезпечення доказів у разі неподання позовної заяви у десятиденний строк після винесення такої ухвали; *по-друге* — стягнення збитків, спричинених у зв'язку із забезпеченням доказів (ч. 5 ст. 114; примітно, що такі збитки визначено окремо від судових витрат — отже, не обмежено ними — див. ст. 132²⁵; вони можуть містити, наприклад, упущену вигоду — різновид збитків, передбачений ч. 2 ст. 22 Цивільного кодексу України²⁶). З іншого боку, такий виразний інструмент гарантії, як попередня оплата судових витрат (ч. 1 ст. 136 КАС України), зокрема, пов'язаних із забезпеченням доказів, суд може застосовувати лише до учасника справи, а не до особи, яка лише може стати позивачем. Водночас із юридичних конструкцій, якими врегульовано забезпечення доказів, можна дійти іншого висновку: судові витрати можуть виникати до початку провадження, до справи як такої — оскільки документ про сплату судового збору додають до позовної заяви (ч. 3 ст. 161) і до заяви про забезпечення доказів (ч. 2 ст. 116)²⁷. Натомість назвати витрати, зумовлені до-процесуальним забезпеченням доказів, належними до іншого

23 Кодекс адміністративного судочинства URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

24 Там само.

25 Там само.

26 Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

27 Кодекс адміністративного судочинства URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

виду судових витрат,— пов'язаних із розглядом справи,— не можна. Тож під час подальшого розподілу судових витрат у разі задоволення позову (ч. 1 ст. 139), зі специфічними приписами щодо витрат суб'єкта владних повноважень, пов'язаних із залученням свідків і проведенням експертиз (ч. 2 ст. 139), правомірність належності перших до складу других стає спірною ²⁸.

Звідси інша передумова до зловживань: забезпечення доказів у спосіб проведення експертизи має наслідком її проведення за рішенням суду.

З іще більшою впевненістю можна розглядати як належні до питання, які *будуть* предметом судового розгляду, ті, які виникли і які з'ясовують за допомогою призначення та проведення експертизи під час підготовчого провадження. Так, відповідно до ст. 180, у підготовчому засіданні суд, серед іншого, «з'ясовує, чи надали сторони докази <...>; вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше» (п. 7 ч. 2 ст. 180), а також окремо «вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судові засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста» (п. 8 ч. 2 ст. 180) ²⁹. Можливим є заперечення: тут правильно говорити не «будуть» а «є» предметом судового розгляду. Адміністративне судочинство за визначенням є діяльністю з розгляду й вирішення адміністративних справ (п. 5 ч. 1 ст. 4) ³⁰. Тож і підготовче провадження, оскільки і якщо його здійснюють в адміністративній справі, є вже елементом розгляду; воно не передує розгляду в широкому розумінні, але є його складником. Воно передує лише розгляду по суті — але пе-

ребуває в межах, наприклад, *розумного строку розгляду справи судом*. Отже, є дві стадії розгляду справи: попередній і по суті. Тож призначення експертизи (зокрема, під час підготовчого провадження в суді першої інстанції) здійснюють у розрізі питань, які *вже* стали предметом судового розгляду, оскільки вже наявна позовна заява, позивач реалізував свою процесуальну дієздатність і передав свій спір на судовий розгляд.

Потреба в доказах виникає в учасників спірних правовідносин уже в момент спору й до його передання на розгляд суду. Спроможність формулювати позицію та обстоювати її у змагальній процедурі прямо залежить від оцінювання можливості доведення її переконливості перед судом. Докази відіграють провідну роль уже тоді, коли про судовий розгляд іще не йдеться. За загальним правилом первісний (п. 8 ч. 5 ст. 160, ч. 4 ст. 161) і зустрічний (ст. 177) позови, відзив на позов (п. 6 ч. 2, п. 1 ч. 4 ст. 162), відповідь на відзив (ч. 2 ст. 163; п. 6 ч. 2, п. 1 ч. 4 ст. 162), заперечення (ч. 2 ст. 164; п. 6 ч. 2, п. 1 ч. 4 ст. 162), пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (ч. 2 ст. 165; п. 6 ч. 2, п. 1 ч. 4 ст. 162) подають із доказами, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги, заперечення тощо; сторони можуть скористатися інструментом забезпечення доказів як доповненням власних спроможностей з їх збирання ³¹. Тож забезпечення процесуальної позиції конкретними доказами відбувається ще до початку розгляду справи по суті з огляду на набуття статусу учасниками справи. Усі учасники справи можуть подати заяву про забезпечення доказів. Її також

28 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

29 Там само.

30 Там само.

31 Там само.

може подати особа, яка може стати позивачем, але не так звані інші особи, які можуть отримати статус учасників справи, згадані в ч. 3 ст. 117³².

Специфікою адміністративного судочинства є поєднання принципу змагальності з принципом офіційного з'ясування всіх обставин. Останній полягає в самостійному з'ясуванні судом значущих обставин. Цей принцип зумовлює активність суду, не пов'язаність його рішень винятково доказами й доказами сторін — адміністративний суд має більш незалежну від сторін роль у вирішенні спору, доповнюючи роль арбітра правами дослідника. Однак цей принцип не є всеосяжним, і інструменти суду зі збирання доказів відрізняються від наданих сторонами. Так, суд уживає заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема, для виявлення та витребування доказів з власної ініціативи, але не будь-яких, а саме визначених законом (ч. 4 ст. 9), а також «може пропонувати сторонам надати докази та збирати докази з власної ініціативи, крім випадків, визначених цим Кодексом» (ч. 4 ст. 77)³³. Зрештою, згідно з ч. 4 ст. 80, суд може витребувати докази до подання позову, але саме «в порядку, встановленому статтями 114—117 цього Кодексу» — тобто за заявою, а не самостійно³⁴. Обмеженість «офіційності», зокрема, утілено в нормах про порядок призначення експертизи за ініціативою суду. Так, суд не може призначити експертизу з питань, уже з'ясованих в експертизах, проведених за ініціативою сторін, за відсутності об-

ґрунтованих сумнівів у правильності таких висновків (п. 2 ч. 1 ст. 102), на відміну від сторін, за замовленням яких можна проводити «позасудове» (ст. 104) експертне дослідження³⁵. На додачу до цього, суд, який, як видається, може й повинен збирати докази, не має у своєму розпорядженні такого засобу їх захисту від можливої втрати, як забезпечення доказів. Ухвалу про таке забезпечення суд виносить винятково за наявності заяви однієї зі сторін. Так само пропонування сторонам надати докази, до якого може вдатися суд, навряд чи може містити пропозицію одній з них подати заяву про забезпечення доказів, оскільки в такому разі зникає безсторонність. Окрім того, у межах забезпечення доказів не учасники справи надають докази, а суд за заявою одного з них призначає експертизу, витребує та оглядає їх тощо.

Принцип офіційного з'ясування стосується також обставин, власне, справи. До-процесуальне з'ясування недоступне судові, обмеженому, за загальним правилом, позовними заявою та вимогами (ч. 2 ст. 9)³⁶. Коли, як зазначено вище, немає справи, а є лише обґрунтована або ні, добросовісна або така, що зловживає правом, заява про забезпечення доказів, суд мусить винести одну з ухвал — про задоволення або відмову в задоволенні заяви (ч. 5 ст. 117)³⁷. Водночас (на відміну від інших рішень, які приймають уже у провадженні) таку заяву в межах принципу офіційності суд перевірити не може. І протилежний принцип — змагальності — також не працює так, як у провадженні: процедура розгляду

32 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

33 Там само.

34 Там само.

35 Там само.

36 Там само.

37 Там само.

заяви, хоч і припускає участь заявника й інших осіб, які можуть набути статусу учасників справи, усе ж не визначає права подання ними клопотань, заперечень, доказів тощо. Передбачена ч. 7 ст. 117, п. 1 ч. 1 ст. 294 можливість оскарження ухвали про забезпечення доказів не супроводжується приписами про суб'єктів і строки такого оскарження³⁸. Така ухвала належить до виконавчих документів (ч. 9 ст. 117), однак щодо такої належності існують і винятки³⁹. Так, ухвала про забезпечення доказів не є виконавчим документом у разі забезпечення доказів, зокрема, «*шляхом... проведення експертизи*»⁴⁰. Тож і дії щодо виконавчих документів (виправлення помилок, зупинення виконання, поновлення строків, солідарний обов'язок (ч. 5, ч. 7 ст. 373), визнання таким, що не підлягає виконанню з певних причин (ч. 2 ст. 374)⁴¹) тут неможливі.

Отже, відсутні характерні для адміністративного провадження запобіжники введення суду в оману щодо дійсної мети застосування правових обмежень, заборон і обов'язків для володільців і розпорядників майна й інформації, для суб'єктів експертної діяльності тощо.

Згадаємо, що обґрунтуванням забезпечення є ризик втрати, ускладнення збирання доказів. Так, з огляду на ст. 114 суд має забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що «*засіб доказування може бути втрачений або збирання чи подання відповідних доказів стане згодом неможливим або утрудненим*»⁴². Відповідне рішення — а саме ухвалу — суд приймає лише за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу

позивача. Тож суд навіть перед ризиком подальшого існування доказів не може забезпечити їхнє збереження, навіть коли це видається йому необхідним.

Рішення суду про забезпечення доказів ґрунтується не на доведеному факті загрози, а на небезпідставному припущенні про неї. Це відповідає стандарту ймовірності, а не достовірності. До подання позовної заяви можливості суду перевірити обґрунтованість такого припущення є вкрай обмеженими: принцип офіційного з'ясування обставин на цій стадії не діє, змагальності — також. У такому разі вихідною операційною умовою судового рішення стає припущення щодо добросовісності заявника, а також довіра до його твердження про ризик. Ця довіра не є сліпою і працює так само, як спростовна презумпція: суд може відмовити в забезпеченні, якщо доводи заявника видаються явно необґрунтованими. Однак механізму змістовної перевірки до подання позовної заяви КАС України не передбачає. Тож суд вирішує питання про обмеження прав інших осіб фактично в умовах інформаційної асиметрії на користь заявника. Правовим і телеологічним обґрунтуванням такого рішення є поєднання двох чинників: захист доказових потреб особи до початку провадження як умова реалізації конституційного права на судовий захист, та подвійне припущення про добросовісність заявника й достатність його тверджень про ризик. Суд у цьому разі несе власний ризик. Не лише репутаційний, а й пов'язаний з інтересами осіб, права яких обмежують його обов'язкові рішення.

38 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

39 Там само.

40 Там само.

41 Там само.

42 Там само.

Інститут позовної давності передбачає, що виникнення спору є дещо віддаленим у часі від юридичної констатації його наявності — у разі пропущення строку без поважних причин — надто віддалених для того, щоб суд мав право такий спір вирішувати. Тож, здавалось би, публічно-правовий спір — це завжди певна подія, а не можливість її настання. Однак це не так. Закон, судова практика й доктрина як основні джерела права оперують такими категоріями, як «правомірні очікування», «загроза», «ризик», «строк» тощо. Усі вони є лише гіпотезою, припущенням про розвиток подій. Зокрема, умовою забезпечення доказів є можлива втрата доказів чи ускладнення їх збирання або подання. Утім, умови збирання доказів події, збереженості доказів є другорядними: вони не є предметом спірних правовідносин — лише ознакою обставин, які мають значення в такому спорі. А от чи є предметом спору, який виник, не дійсна, а лише можлива подія? Це, імовірно, виняток, аніж правило. Підтвердження «перспективних» правовідносин містить, наприклад, п. 10 ч. 5 ст. 160 КАС України, за якою у позовній заяві у справах щодо оскарження нормативно-правових актів наводять відомості про застосування оскаржуваного нормативно-правового акта до позивача або належності позивача до суб'єктів правовідносин, у яких застосовано або буде застосовано цей акт ⁴³. Однак тут спірний акт вже існує.

Адміністративне судочинство, на відміну від кримінального, для якого

основною ознакою публічно-правового спору є суспільна небезпечність, є значно більш «реальним». Відповідно, і докази як матеріальна ознака такої реальності також мають бути чимось фактичним, наявним незалежно від фізичної форми. Такий підхід можна побачити в Законі України «Про доступ до публічної інформації» — надають інформацію (у вигляді документа тощо) уже наявну, якої не потрібно створювати ⁴⁴. Але висновок експерта, який є джерелом доказів, у загальному розумінні ще не є реальним фактом (ситуацію витребування висновку як уже наявного документа свідомо не розглядаємо).

Правом подати заяву про забезпечення доказів до подання позовної заяви наділено лише особу, яка може набути статусу позивача. А як щодо інших потенційних учасників справи? Адже потребу в підкріпленні своєї позиції доказами матимуть і вони.

Порядок розгляду заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви передбачає можливість присутності під час розгляду судом такої заяви інших осіб, «які можуть отримати статус учасників справи» (ч. 3 ст. 117), крім певних винятків (ч. 4 ст. 117) ⁴⁵.

З погляду КАС України, якщо спір зачіпає чийсь інтереси, відповідна особа може набувати статусу «третьої особи». КАС України ніяк не визначає прав заявника або інших потенційних учасників справи під час розгляду до-позовної заяви про забезпечення доказів ⁴⁶.

Третя сторона, яка заявляє самостійні вимоги до предмета спору, має права

43 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

44 Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

45 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

46 Там само.

позивача — але не має його статусу. До подання позовної заяви відповідна особа не може мати права *особи, яка може стати позивачем*, — закон додатково до права учасника справи надає третій особі лише права позивача. Відповідач (який не є суб'єктом владних повноважень) має право на зустрічний позов — проте й у такому разі залишається відповідачем, хоча порівняно з *особою, яка може стати позивачем*, надання сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, права на зустрічний позов, робить такого відповідача особою, яка може стати (зустрічним) позивачем; однак такого правового ефекту не виникає. І в цьому є логіка: за наявності підстав подати заяву про забезпечення доказів відповідач і третя особа можуть після набуття статусу учасників справи. Тож, зокрема у спорі з прогнозованим розвитком подій (наприклад, коли суб'єкт владних повноважень, який учиняє дії, що вочевидь обмежують інтереси особи, і не збирається змінити це рішення інакше як за рішенням суду), особа, яка може стати відповідачем, може потребувати проведення експертизи. Але чи дійсно вона повинна очікувати подання позову або має право діяти проактивно? Навіть за логічно ствердної відповіді таке право не поширюється на право звернення до суду по захист від ризику втрати доказів або засобів доказування.

2. Юрисдикційні аспекти призначення досудової експертизи

У гл. 2 «Адміністративна юрисдикція» розд. I КАС України визначає три групи повноважень судів: предметну (ст. 19—

21), інстанційну (ст. 22—24) і територіальну (ст. 25—30) підсудність⁴⁷. Усі вони стосуються розгляду справ. Такі специфічні питання, як повноваження місцевих судів як адміністративних (ст. 20), виключна підсудність (ст. 27), повноваження апеляційних адміністративних судів як судів першої інстанції (ст. 22), підсудність справ за вибором позивача (ст. 25), пов'язані з предметом спору⁴⁸. Вони потребують ясності в питанні, про що, щодо чого позов, із чим пов'язані справи. Визначеність потрібна і в більш широкому розумінні, зважаючи на приписи про те, на що не поширюється юрисдикція адміністративних судів (ч. 2 та 3 ст. 19)⁴⁹. Судом першої інстанції (залежно від предмета спору) може бути і місцевий загальний суд, і Вищий антикорупційний суд, і Верховний Суд — тому юрисдикцію визначають за всіма трьома координатами одночасно. Натомість за до-позовного забезпечення доказів предметна координата випадає: повноважним стає будь-який адміністративний суд першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування — незалежно від того, якому судові належатиме розгляд справи по суті.

За визначенням, адміністративна справа — переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір (п. 1 ч. 1 ст. 4)⁵⁰. Такий спір є реальною подією, про це свідчить дієслово «виник» у його дефініції (п. 2 ч. 1 ст. 4)⁵¹. Правом визначення дійсності спору наділено суд. Однак саме позивач стверджує про його наявність. Спори, які вирішують у досудовому порядку або залишені без вирішення через незвернення до

47 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

48 Там само.

49 Там само.

50 Там само.

51 Там само.

адміністративного суду в межах строків позовної давності, не порушують питання про визначення підсудності. Отже, її передумовами є чіткість щодо предмета, характеру спору, статусу й місцезнаходження його учасників, рішення позивача про передавання його вирішення до суду. Це дає змогу передусім окреслити адміністративну юрисдикцію, відмежувавши її від конституційної, визначити повноважний суд у межах адміністративної юрисдикції.

Однак станом на момент подання заяви про забезпечення доказів формулювання предмета позову не вимагають, на відміну від іншої заяви, яку також можуть подати раніше за позовну, — заяви про забезпечення позову (п. 3 ч. 1 ст. 152) ⁵². Отже конкретне правовідношення, вид спору в заяві про забезпечення доказів до її подання ще не визначено. Так само немає суворої вимоги зазначати в цій заяві конкретного відповідача, що є суттєвим з погляду територіальної підсудності (зокрема, ст. 26) ⁵³. Так, у заяві про забезпечення позову зазначають найменування або ім'я «іншої сторони» (сторін), якщо вона відома заявникові.

Натомість у ч. 3 ст. 114 КАС України йдеться про таке: «Забезпечення доказів до подання позовної заяви здійснюється судом першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія» ⁵⁴.

Звісно, таке місцезнаходження може відрізнитися від будь-якого місця, що є визначним для встановлення суду,

якому належатиме вирішення справи — проживання або місцезнаходження позивача чи відповідача. Вочевидь, «забезпечувальна» підсудність має відмінні правила.

Задоволення заяви зобов'язує особу, яка її подала протягом десяти днів, подати позов до суду. Якщо цієї вимоги не виконано, то «суд скасовує ухвалу про вжиття заходів забезпечення доказів не пізніше наступного дня після закінчення такого строку» (ч. 4 ст. 114) ⁵⁵.

Здавалося б, оскільки дозвіл надав певний суд і він має здійснювати контроль, то саме до нього і слід подати заяву. Однак це не так: «Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу» (ч. 8 ст. 117) ⁵⁶. Тож КАС України не пов'язує місця проведення процесуальної дії за рішенням суду з місцем, на яке поширюється юрисдикція суду, до якого подано позовну заяву ⁵⁷.

Закон не зобов'язує позивача повідомляти суд, через який було забезпечено докази, про подання ним позовної заяви — він лише повинен подати позовну заяву. Цього достатньо для не-скасування ухвали про забезпечення доказів. Тож з'ясування негативного факту — неподання позовної заяви у визначений строк — покладено на суд, яким забезпечено докази.

Отже, з погляду ч. 8 ст. 117 позовну заяву може бути подано до іншого суду. Чи перешкоджає це особі — заявникові —

52 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

53 Там само.

54 Там само.

55 Там само.

56 Там само.

57 Там само.

повністю змінити спосіб захисту свого права та здійснювати такий захист за правилами іншого виду судочинства — цивільного або кримінального (яке дозволяє подання позовної заяви у кримінальному провадженні)? У буквальному тлумаченні — так. Слово «суд» за текстом КАС України в його глосарії обмежено складом лише адміністративного суду (п. 4 ч. 1 ст. 4)⁵⁸. Цікаво, що ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України (далі — *КПК України*), яка передбачає подання в кримінальному провадженні цивільного (не адміністративного!) позову, зважає на наслідки рішень в інших видах судочинства: з огляду на її ч. 6, «*відмова у позові в порядку цивільного, господарського або адміністративного судочинства позбавляє цивільного позивача права пред'являти той же позов у кримінальному провадженні*»⁵⁹. Чи можна із цього вивести інше правило про допустимість або недопустимість для інших видів судочинства доказів, одержаних у порядку підготовки позову в межах адміністративного судочинства? Наскільки зачіпає інші види судочинства заборона застосування «*в іншій справі*» (абз. 2 ч. 4 ст. 114 КАС України) доказів, одержаних до ухвали адміністративного суду про скасування заходів забезпечення доказів — як санкція за неподання позову? Будь-яка відповідь на ці запитання є дискусійною. Але ознак того, що ця дискусія точиться, немає. Саме тому проведення експертного дослідження відбувається, зокрема, із загальним розумінням виду судочинства, у якому буде застосовано відповідний висновок. Це важливо, оскільки процесуальні

кодекси у схожий, однак не тотожний спосіб визначають права й обов'язки експерта.

Особа, яка може набути статусу позивача, є єдиною особою, яка може подати до суду заяву про забезпечення доказів до подання позову. Порівняно з пізнішим моментом (після подання позовної заяви), юрисдикція суду розгалужується: забезпечення доказів на до-позовному етапі здійснює суд першої інстанції або за місцезнаходженням засобу доказування, або за місцем, де має бути вчинена відповідна процесуальна дія. Така юрисдикція пов'язана саме з доказом, а не з правилами визначення територіальної підсудності. Зазначене утворює цікавий феномен юрисдикції поза підсудністю.

Слід зауважити, що КАС України визнає повноваження місцевих загальних судів як адміністративних (ч. 1 ст. 20)⁶⁰. З огляду на згадану відсутність предмета позову, вони також можуть бути адресатами заяви про забезпечення доказів до подання позову.

Висновки

Забезпечення доказів до подання позовної заяви є вартим теоретичного осмислення та значимим для практичного застосування процесуальним засобом адміністративного судочинства. Його особливістю є функціонування в умовах відсутності провадження як такого. Судове рішення, яке ухвалюють у цьому режимі, є обов'язковим до виконання попри те, що справу ще не відкрито і її предмет не визначено. Це можна

58 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

59 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

60 Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

розглядати з позицій керування ризиком розсіювання доказово значущої інформації.

Призначення судової експертизи як способу забезпечення доказів помітно відрізняється від інших способів такого забезпечення. Оскільки непроведене дослідження не може бути «утраченим» у розумінні ч. 1 ст. 114 КАС України, матеріальною підставою для призначення експертизи є не ризик втрати засобу доказування, а ризик втрати об'єктом дослідження характеристики процесуально доступного носія доказово значущої інформації. Саме цим обумовлена доцільність такого способу забезпечення, коли об'єкт зазнає швидких і незворотних змін.

До-позовне забезпечення доказів формує особливий вид юрисдикції, не артикульований безпосередньо КАС України поряд із предметною, інстанційною та територіальною. «Забезпечувальна» юрисдикція прив'язана не до місцезнаходження сторін або предмета спору, а до місцезнаходження засобу доказування. Це породжує феномен юрисдикції поза підсудністю: справа може бути підсудна одному судові, а забезпечення доказів — здійснюватись іншим. Наслідки недотримання такої юрисдикції чинним законодавством не визначені. Питання «міграції» доказів між провадженнями в різних видах судочинства привертає увагу через перебування на перехресті між формальними й суворими вимогами допустимості доказів і процесуальної толерантності до способів обґрунтування позицій у юридичному спорі.

Відсутність у заяві про забезпечення доказів вимоги зазначати предмет майбутнього позову (з огляду на обмежені можливості суду перевірити доводи заявника до початку провадження) утворює ризик зловживання інститутом

забезпечення доказів. Наявні запобіжники — скасування ухвали в разі неподання позову й відшкодування збитків — є недостатніми.

Conducting a Forensic Examination as Part of Measures to Secure Evidence Prior to Filing a Lawsuit in Administrative Proceedings

Viktoriia Bila, Stanislav Sheptukhovskyi

Despite high level of development of interdisciplinary procedural evidence doctrine, rather narrow aspects; appointment of an expert examination as a way of securing evidence before commencement of proceedings in administrative case, difference between territorial jurisdiction and the authority to secure evidence by its location have not been the subject of attention of researchers of administrative proceedings or forensic researches, at least recently. In particular, there are no clear comments on forensic research on issues that will only be the subject of judicial consideration. At the same time, the theoretical potential of the issue of securing evidence before the commencement of administrative proceedings seems to be high determined the purpose of this article, namely: investigate specified procedural mechanism through the prism of appointment of forensic examination by the court in proceedings that have not yet been initiated by any court. The following tasks are subordinate to this purpose: identify the legislative grounds for such a court decision, to determine nature of the court's authority to secure such evidence, including existence of relevant rights in a general local court. Using a special legal dogmatic method, systematic interpretation and comparative analysis, it was found that pre-litigation provision of evidence does not require a clearly formulated subject of the dispute, and evidence obtained through such provision, including forensic expert conclusions can be used outside the administrative proceedings (even in case of violation of

requirement to further file a claim), since the actual receipt of evidence was carried out in accordance with the law. Conclusions were drawn according to which satisfaction of the evidentiary needs of a potential plaintiff by the courts of first instance does not overlap with the concept of subject or territorial jurisdiction and is a unique phenomenon that is only formally, but not substantively, covered by instance jurisdiction.

Keywords: risk of loss of evidence; forensic examination; application for evidence provision; administrative proceedings; territorial jurisdiction; court of first instance; equality of parties; obligation to file statement of claim; evidence obtained in accordance with law; procedural relations outside proceedings.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автори зробили свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автори заявляють, що у них відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bernaziuk, Ya. (2023). *Prezumptsi v pravi: vydy ta znachennia* [Presumptions in Law: Types and Meanings] / *Natsionalna shkola suddiv Ukrainy. Prohrama pidhotovky ta pidvyshchennia rinvnia kvalifikatsii za stan-*
- dartzovanoiu prohramoiu pomichnykiv suddiv okruzhnykh ta apeliatsiynykh administratyvnykh sudiv* // Verkhovnyi sud : ofits. vebсайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presumption_ber-naziuk.pdf [in Ukrainian].
- Gordieiev, V. V. (2022). Subyekty dokazuvannya v administratyvnomu sudochynstvi Ukrayiny [The Subjects of Proving in the Administrative Proceedings of Ukraine]. *Forum Prava*. № 72 (1). DOI: 10.5281/zenodo.5529542 [in Ukrainian].
- Hodz, V. S., Riabenko, I. Yu. (2024). Stroky u sudovii ekspertyzi: problemni pytannia ta shliakhy yikh vyrishennia [Terms in forensic examination: problematic issues and ways to solve them]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 69. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.01 [in Ukrainian].
- Kalmykova, Ya. S. (2012). Nalezhnist ta dopustymist dokaziv v administratyvnomu sudochynstvi [Relevance and admissibility of evidence in administrative proceedings]. *Yurydychna osin 2012 roku : zb. tez dop. ta nauk. povidoml. uchasn. vseukr. nauk.-prakt. konf. molod. uchen. ta zdobuv.* (Kharkiv, 13.11.2012). Kharkiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/421d0c9a-1356-4e51-a201-832606b7c0f5/content> [in Ukrainian].
- Khaliuzov, Ye. (2025). Ekspertnyi vysnovok v administratyvnomu sudochynstvi [Expert Report in Administrative Proceedings]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 2. DOI: 10.31617/3.2025(139)08 [in Ukrainian].
- Khaliuzov, Ye. (2025). Pryznachennia ekspertyzy sudom yak pidstava dlia pidhotovky vysnovku eksperta v administratyvnomu sudochynstvi [Court-Appointed Forensic Examination as a Basis for Preparing an Expert Report in Administrative Proceedings]. *Pravova derzhava*. № 58. DOI: 10.18524/2411-2054.2025.58.330998 [in Ukrainian].
- Kolesnikova, M. V. (2024). Dokazy ta dokazuvannia v administratyvnomu sudochynstvi [Evidence and proof in administrative proceedings]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*. № 4. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.04.61 [in Ukrainian].

- Kolpakov, V., Hordieiev, V. (2014). Pryntsyp ofitsiinoho z'iasuvannia vsikh obstavyn u spravi v systemi pryntsypiv administratyvnoho sudochynstva [Principle of official clarification of all circumstances in the case in the system of principles of administrative proceedings]. *Pravo Ukrainy*. № 3 [in Ukrainian].
- Kozynets, I. H., Kravchenko V. Ya. (2021). Okremi pytannia dokaziv ta dokazuvannia v administratyvnomu sudochynstvi na suchasnomu etapi [Selected Issues of Evidence and Discovery in Administrative Proceedings at the Current Stage]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-2/40 [in Ukrainian].
- Liezin, Ye. (2017). Poniattia i zmist zabezpechenia dokaziv u tsyvilnomu protsesi Ukrainy [The Concept and Content of Providing Evidence in the Civil Process in Ukraine]. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. Dec. URL: <https://surl.li/ceddux> [in Ukrainian].
- Melnyk, M. P. (2010). Poniattia dokaziv u administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy [Concept of evidence in administrative proceedings in Ukraine]. *Derzhava i pravo*. Vyp. 48. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/5d194b28-eaf6-4514-8e61-f14fca05ace5/content> [in Ukrainian].
- Rekunenko, T. O. (2019). Dokazuvannia v protsesi rozghliadu sprav pro administratyvne pravoporushennia [Evidence in the process of considering cases of administrative offenses]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. № 3. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/32.pdf> [in Ukrainian].
- Riabovol, L. T. (2020). Pryntsyp ofitsiinoho z'iasuvannia vsikh obstavyn u spravi: pytannia teorii ta praktyky [Principle of official clarifications of all circumstances in the case: issues of theory and practice]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*. № 3. DOI: 10.26661/2616-9444-2020-3-16 [in Ukrainian].
- Sytynkov, O. (2025). Kryterii otsinky pravomirnosti rishen, dii chy bezdiialnosti sub'iekta vladnykh povnovazhen [Criteria for assessing the legality of decisions, actions or omissions of the subject of power] / Advokat Post : vebсайт. URL: <https://advokatpost.com/kryterii-otsinky-pravomirnosti-rishen-dij-chy-bezdiialnosti-sub-iekta-vladnykh-povnovazhen-advokat-sytynkov/> [in Ukrainian].
- Zelinska, Ya. (2024). Osoblyvosti dokazuvannia v administratyvnomu sudochynstvi [Peculiarities of proof in administrative proceedings]. *Visnyk Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy*. № 3 (99). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/vidannya/2024-04-01-vidannya-v-snik-3-2024_660abd5a402f3.pdf [in Ukrainian].

Біла, В., Шептуховський, С. (2026). Проведення судової експертизи в межах заходів забезпечення доказів до подання позову в адміністративному судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2 (43). С. 64—81. DOI: 10.32353/khrife.2.2026.05.